

LİSE FELSEFE ÖĞRETİM PROGRAMININ ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

H.Ömer BEYDOĞAN

*Gazi Üniversitesi, Kırşehir Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü, Kırşehir/Türkiye*

Mustafa CİHAN

*Atatürk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Felsefe Öğretmenliği Bölümü, Erzurum/Türkiye*

Adem TAŞDEMİR

*Gazi Üniversitesi, Kırşehir Eğitim Fakültesi
İlköğretim Bölümü, Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı Kırşehir/Türkiye*

Geliş Tarihi: 23.01.2006

Yayına Kabul Tarihi: 19.08.2006

ÖZET

Bu çalışmada orta öğretim kurumlarında yer alan "Felsefe Öğretim Programı"nın öğrenme-öğretme sürecindeki işleyişi değerlendirilmiştir. Bu bağlamda felsefe öğretim hedefleri, öğretim muhtevası, öğrenme ve öğretme sürecinde izlenen stratejiler ve öğretim yöntemlerinin verimlilik düzeyi öğretmen ve öğrenci görüşleri çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Öğrencilerin felsefî düşüncelerine temel teşkil edecek davranışları edinmedeki yetersizlikler belirlenmeye çalışılmıştır. Tarama yöntemine dayalı yürütülen bu çalışmada, felsefe öğretim programının işleyişindeki yetersizliklerle ilgili hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin hemfikir oldukları hususlar belirlenerek, yetersizliklerin giderilmesine yönelik önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Felsefe Eğitimi ve Öğretimi, Felsefe Öğretim Programı

THE EVALUATION OF HIGH-SCHOOL PHILOSOPHIE EDUCATION PROGRAMME ACCORDING TO OPINIONS OF TEACHERS AND STUDENTS

ABSTRACT

In this study, it is aimed to evaluated "High School Philosophie Education Programme" in regards to teacher and students opinion. In this context aims, teaching contents and teaching and learning strategies and methods of Philosophie Teaching process were examined carefully.

It was also tried to determine the inadequacy of basics behaviour that to come into existence pupils philosophic thinking. At the this study survive methods was used. both teachers' and students' have same opinion about insufficiency of present High School Philosophie Education Programme. At the end of this study some suggestions had proposed related with this problem.

Key words: Philosophie Teaching and Learning , Philosophie Education Programme

1. GİRİŞ

Felsefe, insan kültürünün belli bir aşamasında ortaya çıkmış bir fenomen olarak insanın kendisini, evreni ve içinde yaşadığı çevreyi anlamak için başvurduğu bir düşünme biçimidir (Diemer, 1997:11). Bu özelliği ile felsefe insanın zihinsel etkinliklerinin belki de en farklı ve en ilginç olanıdır. Bu farklılık onun her şeyi konu edinmesinde ya da edinebilmesinde kendini gösterir. Çünkü her türlü var olan (dış dünyada, düşüncede, dilde) ve bu varolanlar arasındaki ilişkiler felsefenin en önemli sorunlarından birini oluşturur (Çotuksöken, 1995:73). Bu açıdan bakıldığında felsefe, sorular, problemler ve çözüm denemeleri bakımından oldukça zengin bir yapıyı içerir.

Bununla birlikte felsefe sistemleştirilmiş bir bilgidir. Sistemleştirilmiş bilgidен kastedilen ise, mantıklı, tutarlı ve temellendirilmiş bilgiler anlamına gelir. Buna göre felsefenin ulaşmak istediği bilgi, özel ve kısmi (tikel) durumlarla ilgili bir bilgi değildir. Çünkü felsefede tek tek olgusal durumlar hakkında değil, bütün varlık karşısında bir tavır alışla genel hükümlere ulaşmak amacıyla akıl yürütmeler yapılır (Gündoğan, 1993:44-45). Bu bağlamda felsefe öğretiminde insanın zihinsel çabası mantıklı, tutarlı ve iyi değerlendirilmiş sonuçlara ulaşması açısından iyi kullanılması gereken bir süreçtir. Nitekim Kant'ın deyişiyle felsefe

kendisini akla dayanan nedenlerle meşru kılmak veya haklı çıkarmak iddiasında olan bir zihinsel etkinlik biçimidir (Arslan, 1995:15).

Felsefe genel olarak zihinsel temelli bir araştırma faaliyeti olarak düşünülebilir. Ancak bu araştırmada, sorularını sürekli olarak yenileyen bir araştırma biçimi hakimdir. Çünkü nerede sorular hep aynı kalmışsa orada felsefe araştırma olmaktan çıkmıştır (Uygur, 1984:14). Bu bağlamda felsefenin önemli bir işlevi soruşturmak, sonrada anlamlı soruları açık bir biçimde ortaya koymaktır. Nitekim “sorgulanmamış yaşam yaşamaya değmez” diyen Sokrates’e göre felsefe, “Sorularımıza cevap vermekle sorumlu değildir. O daha çok cevaplarımızı sorgulamakla sorumludur” (Honer/Hunt, 1996:9-10). Böylece felsefede cevaplardan çok sorular daha önemlidir. Nitekim “Soru sormak düşüncenin ilk basamağıdır. Soru sormayan merak etmediği gibi bilişte gerçekleştiremez.” (Çüçen, 1993:28).

Felsefe ile uğraşanlar varlıklar ve olaylar karşısında eleştirel olmak durumundadır. Zira felsefe, genel ve eleştirel bir dünya görüşü sunma çabasıdır (Gündoğan, 1993:44). Nitekim eleştirel bir düşünce faaliyeti olarak felsefe, kendisine veri olarak ele aldığı her türlü malzemeyi aklın eleştirici süzgecinden geçirir. Çünkü W. James'in ifadesiyle “felsefe çalışmaları sürekli olarak bir alternatif arama alışkanlığıdır”

(Honer/Hunt, 1996:19). Bu yüzden zihinsel bakış açısını geliştirmek isteyen birisi, geniş bir fikir yelpazesine her zaman açık olmalıdır.

Bu açıklamalardan sonra felsefenin nasıl öğretileceği ve nasıl öğrenileceği konusu son derece önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Felsefe öğretiminin kurumsal nitelikli olarak (özellikle lise düzeyinde) öğretim kurumları içerisindeki durumunun ele alınacağı bu çalışmada felsefi bilgilerin ilgili kişilere nasıl ne yolla aktarılacağı konusunda karşılaşılan problemler ortaya konulmaya çalışacaktır. Çünkü felsefe öğretiminin amacına ulaşması için bu gereklidir. Bu nedenle felsefe öğretim programında belli bilgi ve becerilerin öğrencilere sunulması konusunda ne denli bilinçli bir tavır takınıldığını sorgulamak için uzun uzadıya üzerinde durmayı gerektirmektedir (Çotuksöken, 2002:104).

Felsefe yapmak bir düşünme etkinliğidir (Çüçen, 1997:17). Bu açıdan bakıldığında felsefe öğretimi sadece yapılan felsefeleri öğretmek ve öğrenmek olmamalı, felsefe yapmayı öğretmek ve öğrenmek olmalıdır. Nitekim Kant'ın ifadesi ile "öğrenilecek felsefe yoktur. Ancak felsefe yapmak öğrenilir" (Arslan, 1999:16). Çünkü birey düşündüklerini dışa vurarak, düşüncesini ortaya çıkarır. Bu yüzden felsefe öğretiminin öğrenciler açısından bir yük olmaktan çıkarılması,

felsefenin ezbere bir takım bilgilerin tekrarından ibaret olmadığı anlayışının köklü bir biçimde yerleştirilmesi gerekir (Çotuksöken, 1995:82). Çünkü felsefenin amacı öğrencilere problemlerin çözümüne yönelik bir tavır alış kazandırmaktır.

Hem felsefenin hem de eğitimin ortak amaçları olan bilinenler üzerinde düşünme ve onları eleştiri süzgecinden geçirme; insanı birey olarak özgür kıldığı gibi aynı zamanda düşünce ufkunun ve bakış açısının da genişlemesine olanak sağlar. Düşünce ufkunu genişleyen insan, zorunlu olarak çok değişik bilgi kaynaklarından beslenmiş olduğundan, değişik fikirler arasında herhangi birine takılıp kalmayacak ve gelişmesini sürdürmeye devam edecektir (Küken, 2001:13).

Öğrencilerde algısal ve zihinsel yapıların biçimlenme süreci kadar duygu ve iradenin biçimlenip dönüşümü süreçleri de felsefe eğitimi açısından önemlidir. Eğitilenin yüce değer bağlamlarındaki göstergelerle nasıl ilişki kuracağı, eylem özgürlüğü arzusunun kavram ve yargılarını nasıl yönlendireceği, bu bağlamların dönüştürülüp yeniden nasıl yapılacağı da eğitim felsefesinin içeriğinde gizlidir

Felsefi etkinlik sonucu elde edilen, felsefi tavır alma bir takım yöntemlerle elde edilir. Başka bir ifadeyle, felsefe kendi amacına hizmet edecek nitelikte yöntemler kullanır. "Felsefi düşünmek, akıl temelli ve dizgeli düşündürmektir. Temeli akıl olan

felsefe ancak yöntemli düşünme ile gerçekleştirilebilir. Felsefenin kullandığı yöntemler aynı zamanda aklında kullandığı yöntemlerdir” (Çüçen, 1999:19-20). Bu amaçla felsefe öğretiminde bir çok yöntem kullanılır. Felsefe dersindeki öğretmen dersin içeriğine ve kapsamına uygun yöntemler kullanmak zorundadır. Çünkü felsefe öğretiminin başarıya ulaşması uygun yöntemlerin seçilmesine bağlıdır. Ancak felsefe öğretimi tek bir yöntem ile değil, bir çok öğretim yöntemini kullanarak amacına ulaşan bir faaliyettir.

Felsefe ve felsefe dışındaki disiplin alanlarının nihai amaçları farklıdır. Felsefe dışındaki bilimler daima belli bir açıdan dünyaya bakarken, felsefe bütün açılardan madde ve mana dünyasına bakmak durumundadır (Keklik, 1987:51). Ancak felsefe dersi farklı konu alanlarıyla yani, bilimle, edebiyatla, sanatla, dil eğitimiyle beslenmesi gereken bir derstir (Çotuksöken, 2002:110). Bu açıdan felsefe öğretme ve öğrenmede bilgileri sürekli olarak tazelemek, yeni yöntem ve öğretim tekniklerinin farkında olmak, bilimde, sanatta ve edebiyattaki yeni gelişmelerden haberdar olmak gerekir. Çünkü başarılı bir felsefe öğretiminin yapılması için felsefenin bilimle, sanatla, dinle, kültürle ilişkisinin de kurulmasına gereksinim vardır (Turgut, 1993:15-20). Başka bir ifade ile felsefenin yaşam ve kültürle bağlantılı bir şekilde öğretiminin yapılması gerekir.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışma liselerde yürütülen felsefe öğretim programının öğrencileri düşündürme, bilgiye ulaşma yollarını sezdirme ve bilgiden bilgi üretmek amacıyla öğrencilerin düşünsel süreçlerinin geliştirilmesine ne düzeyde katkı getirdiğini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu maksatla yürütülen felsefe öğretim programının, öğretmen ve öğrenci görüşleri çerçevesinde değerlendirilmesine çalışılmıştır. Bu çerçevede öğretim sürecinde yer alan öğretmen ve öğrencilere felsefe öğretiminin hedefleri, öğretim muhtevası yapılandırılışı, öğrenme-öğretme sürecinde benimsenen öğretim stratejileri, öğretim sürecinde yer verilen etkinlikler, kullanılan yöntemler ve bütün bu süreçlerde öğrencilerin edindiği davranış ve kazanımlarındaki eksiklerinin hangi noktalarda olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

3. YÖNTEM

Tarama (survey) yönteminin (Karasar, 1991; Kaptan, 1998) kullanıldığı bu çalışmada Türkiye genelindeki bütün felsefe öğretmenlerine ve felsefe öğretimi alan bütün öğrencilere ulaşmanın güçlüğü dikkate alınarak Türkiye genelinde 12 ayrı ilde örneklem yoluyla bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Alan uzmanı görüşüne başvurularak geliştirilen bilgi toplama formu ile ortaöğretim kurumlarında görev yapan 50 felsefe öğretmeni ve aynı

öğretmenlerin öğretimini sürdürdüğü okullarda felsefe dersi alan 120 öğrenciye bilgi toplama formu uygulanmıştır. Programın uygulanmasındaki güçlüklerin derinlemesine farkında oldukları için örnekleme öğretmenlerin sayısı geniş tutulmaya çalışılmıştır. Felsefe dersi alan öğrenciler arasından bilgi formunu gönüllü cevaplandırmak isteyen yaklaşık 120 öğrencinin ancak 100 ü bilgi formuna yeterli cevap vermiştir Bilgi formlarından tam ve eksiksiz olanlar işleme alınmamıştır. Elde edilen verilerin analizi, yüzde ve frekans dağılımları kullanılarak elde edilmiştir.

4. BULGULAR VE YORUM

Aşağıda Tablo 1 de örnekleme oluşturan iller kapsamındaki öğretmen ve öğrencilerin dağılımı verilmiştir.

Tablo 1: Örnekleme oluşturan Öğrenci ve Öğretmenlerin İllere Göre Dağılımı

İller	Öğretmen Sayısı		Öğrenci Sayısı	
	f	%	f	%
Adana	3	6	7	7
Antalya	2	4	8	8
G.Antep	5	10	8	8
Bursa	6	12	12	12
Burdur	3	6	6	6
Trabzon	5	10	7	7
Ankara	8	16	12	12
Erzurum	6	12	10	10

Çanakkale	4	8	7	7
Zonguldak	2	4	9	9
Nevşehir	2	4	7	7
Malatya	4	8	7	7
Toplam	50	100	100	100

Tablo 2: Örnekleme Oluşturan Öğretmenlerin Mesleki Kıdemlerine Göre Dağılımı

Hizmet süresi	f	%
1- 5 yıl	12	24
6-10 yıl	13	26
11-15 yıl	18	36
16- daha fazla yıl	7	14
Toplam	50	100

Tablo 2 de örnekleme oluşturan öğretmenlerin mesleki kıdemlerine göre dağılımı verilmiştir. Dağılım incelendiğinde öğretmenlerin %26'sı altı yıl ve daha fazla, %36'sı ise on bir yıldan daha fazla öğretim hizmeti yaptıkları görülmektedir. Bu sonuçlara göre örnekleme yer alan öğretmenlerin felsefe öğretiminde yeteri kadar deneyimli oldukları söylenebilir.

Çalışmanın bu bölümünde felsefe öğretimi ile ilgili problemlerinin süreç içindeki algılanış biçimine ilişkin hem felsefe öğretmenlerinin hem de felsefe öğrencilerine benzer sorular yöneltilerek tepkileri alınıp, mukayese edilebilir şekilde tablolaştırılarak sunulmuştur.

Tablo 3: Felsefe dersi öğretim hedeflerinin ifade ediliş biçimine ilişkin öğretmen ve öğrencilerin görüşü

		Yeterli		Kısmen Yeterli		Yetersiz	
		f	%	f	%	f	%
Öğretmen	Öğrenci kazanımına dönüklüğü	3	6	26	52	21	42
	Açık seçik ifade edilmişlik düzeyi	9	18	30	60	11	22
	Yeteri kadar kapsamlı davranış örüntüsüne işaret etmesi	3	6	26	52	21	42
	Konuların birbirinin ön şartı olacak şekilde yapılandırılması	1	2	28	56	21	42
Öğrenci	Neyi öğreneceğimizin açık seçik belirtilmekte	34	34	39	39	27	27
	Yeni davranışlar edindirmekte	20	20	43	43	37	37
	Yeni ve kapsamlı davranışlara yer vermekte	42	42	51	51	7	7
	Davranışları kolaydan zora doğru sunmakta	17	17	50	50	33	33

Bir öğretim programının temelini oluşturan öğretim hedefleri ve hedef davranışları hem öğretmenler için hem de öğrenciler için bir motivasyon kaynağıdır. Bir öğretim hedefinin bu işlevini yerine getirebilmesi için açık seçik ifade edilmiş olması, öğrenci kazanımına dönüklük göstermesi, öğrenci yaşantılarını kolaydan zora doğru yapılandırmış olması ve yeteri kadar davranış örüntüsüne işaret edecek kadar kapsamlı olması gerekir. Bu bağlamda öğretmenlere ve öğrencilere Tablo 3'teki sorular yönlendirilmiştir.

Felsefe öğretim hedeflerinin öğrenci davranışına dönüklüğüne ilişkin soruyu öğretmenlerin %6'sı yeterlidir şeklinde cevap verirken, öğrencilerin de %34'ü öğretim hedeflerinin yeterince açık ve seçik olduğu şeklinde cevap vermiştir. Hedeflenen davranışların kapsamlı ve kritik özellikler taşıması hususu öğretmenlerin %6'sı tarafından, öğrencilerin ise %42' si tarafından yeterli bulunmuştur. Geriye kalan öğretmen ve öğrencilerin geneli öğretim hedeflerinin yukarıda belirttiğimiz özellikleri taşımadığı noktasında bir memnuniyetsizlik gösterdiği söylenebilir.

Tablo 4: Felsefe Öğretiminde Konuların Yapılandırılışına İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri

		Yeterli		Kısmen Yeterli		Yetersiz	
		f	%	f	%	f	%
Öğretmen	Konuların öncelik sırasına göre yapılandırılışı	17	34	24	48	9	18
	Öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyini esas alma	5	10	24	48	21	42
	Öğrencilerin öğrenme ihtiyacını esas alma	6	12	26	52	18	36
	Düşünmede kültürel farklılıkları vurgulama	6	12	18	36	26	52
	Evrensel ilkelere ve değerlere yer verme	12	24	16	32	22	44
Öğrenci	Bir konunun bir diğerini anlamaya temel oluşturma düzeyi	55	55	26	26	19	19
	Konular önceki bilgilerimiz üzerine temellenme düzeyi	23	23	44	44	33	33
	Konuların düşünme şeklimize cevap verme düzeyi	24	24	51	51	25	25
	Konuların düşünme ufkumuzu genişletme düzeyi	23	23	42	42	35	35

Felsefe öğretim muhtevasının düzenlenişine ilişkin, konuların birbirine göre öncelik sırasına göre yerleştiriliş biçimini öğretmenlerin %34'ü, öğrencilerin ise %55'i yeterli bulmuştur. Felsefe konularının evrenselliği dikkate alışına ilişkin öğretmenlerin % 24' ü bu ilkenin dikkate alındığı yönünde görüş belirtirken, geriye kalan öğretmenlerin dörtte üçü bu ilkeye göre hazırlamada yetersizlik olduğu yönünde görüş belirtmiştir. Felsefe ders konularının kendilerinin ön yaşantılarına uygun olduğunu belirten öğrenciler, bütün öğrencilerin dörtte birini oluşturmaktadır. Bu konuda öğretmenlerin sadece % 10'u bu görüşü destekleyici yönde görüş

belirtmektedir. Öğretim sürecinde konuların öğrencilerin ön yaşantılarına göre oluşturuluşunu öğretmenlerin %42'si yetersiz bulurken, öğrencilerin de %33'ü yetersiz bularak, öğretmenlerle aynı görüşü paylaşmaktadır. Genel olarak felsefe muhtevasını düzenleniş ve konuların kapsamlılığı ile ilgili hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin muhtevayı yeterli bulmadıkları söylenebilir. Evrensel ilkelere yer verme ve öğrencileri kültürel farklılıklar üzerinde düşündürmeye yönlendirme açısından öğretmenlerin %52'si, öğrencilerin de %25'i muhtevayı yetersiz bulmaktadır.

Tablo 5: Felsefe konularının içerik oluşturma ilkelerine uygunluğuna ilişkin Öğretmen Öğrenci Görüşleri

		Yeterli		Kısmen Yeterli		Yetersiz	
		f	%	f	%	f	%
Öğretmen	Genel geçerliği olan bilgilere yer verme	15	30	26	52	9	18
	Öğrencilerin öğrenme ihtiyacını esas alma	6	12	26	52	18	36
	Öğrencilerin ön yaşantılarını biliş yapısını dikkate alma	5	10	24	48	21	42
	Önem sırasına göre yapılandırılış	17	34	24	48	9	18
	Birbiriyle tutarlılık içinde sunulmuş	17	34	27	54	6	12
	Akılcılığı esas alma	15	30	26	52	9	18
	Faydacılığı esas alma	4	8	29	58	17	34
	Kültüre uygunluğu	6	12	25	50	19	38
	Bilimsel geçerliği esas alma	11	22	32	64	7	14
	Değişmeler açık olma	12	24	21	42	17	34
Öğrenci	Genel geçerliği olan bilgilere yere verme	38	38	43	43	19	19
	Öğrencilerin öğrenme ihtiyacına yer verme	35	35	49	49	16	16
	Öğrencilerin ön yaşantısını ve biliş yapılarını dikkate alma	23	23	44	44	33	33
	Konuları önem sırasına göre yapılandırılışı	44	44	37	37	19	19
	Konuların birbiri ile tutarlılık içinde sunulmuşu	43	43	42	42	15	15
	Akılcılığı esas alam	41	41	41	41	18	18
	Faydacılığı esas alam	33	33	45	45	22	22
	Kültüre uygunluğu	25	25	49	49	26	26
	Bilimsel geçerliği esas alma	37	37	47	47	16	16
	Değişmelere açık olma	28	28	55	55	17	17

Tablo 5 incelendiğinde öğretmen ve öğrenciler arasında kısmi farklılıklar gözlenmesine rağmen hem öğretmenlerin

hem de öğrencilerin muhtevayı kısmen yeterli buldukları gözlenmektedir. Öğrencilerin ön yaşantısını dikkate alma,

sunulan bilgilerin ne işe yarayacağını iletme, bilgilerin bilimselliği, kültüre uygunluğu, değişmelere açıklığı gibi noktalarda yetersizlik beliren oranların çok daha yüksek olduğu gözlenmektedir.

Felsefe öğretim muhtevasının öğrencilerin ön yaşantısını ve biliş yapısını dikkate alarak hazırlanma düzeyini, öğretmenlerin %48'i, yetersiz bulurken öğrencilerin de %44'ü kısmen yeterli bulmuştur. Felsefe konularının öğrencinin öğrenme ihtiyacına göre şekillenmesini, öğretmenlerin %52'si, öğrencilerinde %49'u kısmen yeterli bulmuştur. Felsefe muhtevasının yapılandırılışına ilişkin maddeyi öğretmenlerin %48'i kısmen yeterli bulurken, öğrencilerin ise %44'ü yeterli bulmaktadır. Elde edilen veriler gözden geçirildiğinde öğretmenlerin büyük bir bölümünde felsefe konularının öğrencilerin öğrenme gereksinimlerini karşılayacak şekilde hazırlanmadığı görüşü hakimdir.

Öğretim muhtevasının bireysel farklılıklara göre düzenlenişi öğretmenlerin %52'si, öğrencilerin ise %49'u tarafından kısmen dikkate alındığı yönündedir. Doğal olarak öğretmenlerin felsefe öğretiminin öğrencilerin bireysel farklılıkları göz önünde tutularak yürütülmesi gerektiği hususunda öğrencilerden daha kaygılı oldukları görülmektedir.

Felsefe konularının oluşturulmasında faydacılık ilkesinin esas alınma düzeyini öğretmenlerin %58'i, öğrencilerin ise %45'i kısmen esas alındığı şeklinde görüş belirtirken, öğretmenlerin %34'ü, öğrencilerin de %22'si bu ilkeye yer verilmediği yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu durum hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin felsefe konularının faydacılık ilkesini dikkate almada yetersiz olduğu söylenebilir.

Tablo 6: Felsefe ders muhtevasının yapılandırılışına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri

		Yeterli		Kısmen Yeterli		Yetersiz	
		f	%	f	%	f	%
Öğretmen	Konuların birbiri ile tutarlılık göstermesi	17	34	27	54	6	12
	Bir düşünce bütünlüğü içinde sunulması	17	34	30	60	3	6
	Genel geçerliği olan bilgilere yer verme düzeyi	15	30	26	52	9	18
	Yeni düşünsel açılımlara yer vermesi	19	38	12	24	19	38

Öğrenci	Konuların öğrenmeyi kolaylaştıracak biçimde yerleştirilişi	43	43	42	42	15	15
	Anlamli öğrenmeyi gerçekleştirecek şekilde bütünlük içinde sunuluşu	40	40	46	46	14	14
	Güncel problemlere dönük bilgilere yer verme düzeyi	38	38	43	43	19	19
	Güncel problemlere bakış açınızı değiştirme düzeyi	32	32	35	35	33	33

Felsefe ders muhtevasında konuların güncel olaylarla ilişkilendirilerek ele alınışını, öğretmenlerin %52'si ve öğrencilerin %43'ü yetersiz bulmuştur. Konuların öğrencilerde anlamli öğrenmeye katkı getirecek bir bütünlük içinde sunulduğu

öğretmenlerin %60'ı, öğrencilerin ise %46'sınca uygun bulunmuştur. Konuların birbirini izleyen bir tutarlılık içinde sunulması hususunda öğretmenlerin %54'ü, öğrencilerin de %42'si yetersiz olduğu yönünde görüş belirtmektedir.

Tablo 7 :Felsefe öğretiminde yer alan yaklaşımlara ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri

		Yeterli		Kısmen Yeterli		Yetersiz	
		f	%	f	%	f	%
Öğretmen	Rasyonel yaklaşımlara yer verme	15	30	30	60	5	10
	Bütüncül yaklaşımlara yer verme	12	24	32	64	6	12
	Realist yaklaşımlara yer verme	16	32	21	42	13	26
	Empatik yaklaşımlara yer verme	5	10	24	48	21	42
	Doğmatik yaklaşımlara yer verme	9	18	30	60	11	22
	Hoşgörü yaklaşımına yer verme	11	22	28	28	11	22
Öğrenci	Rasyonel yaklaşım	17	17	62	62	21	21
	Bütüncül yaklaşım	39	39	35	35	26	26
	Realist yaklaşım	43	43	41	41	16	16
	Empatik yaklaşım	31	31	53	53	16	16
	Doğmatik yaklaşım	21	21	43	43	36	36
	Esnek ve hoşgörülü yaklaşım	37	37	44	44	19	19

Bilgi toplama formunda yer alan yaklaşımlardan akılcılığa (rasyonelliğe) ilişkin öğretmenlerin %60'ı, öğrencilerin de %62'si akılcılığa (rasyonel) az yer verildiğini belirtmektedir. Felsefe öğretimi alan öğrencilerin felsefenin amaç, ilke ve öğretilerini benimsemesi kendine göre bir dünya görüşü oluşturması beklenir. Bu bağlamda felsefe öğretiminde olayların bütüncül bir yaklaşımla ele alınması hususunu: öğretmenlerin %64'ü, öğrencilerin %35'i yetersiz bulunduğunu belirtmiştir. Felsefe öğretiminde olayların gerçekçi (realist) bir yaklaşımla ele alınmasına ilişkin öğretmenlerin %32'si ve öğrencilerin %43'ü yeterli olduğu yönünde görüş belirtmiştir.

Hoşgörü maddesine öğretmenlerin %22'i, öğrencilerin %37'si tarafından yeteri kadar yer verildiği yönünde görüş belirtirken, geriye kalan öğretmenlerin %28'i ve öğrencilerin de %44'ü kısmen yer verildiği yönünde görüş belirtmiştir.

Olayların kapsamlı ve çok boyutlu analiz edilmesinde empatik bir yaklaşım sergilenmesi olayın iç yapısına nüfuz edilmesi açısından oldukça önemlidir. Felsefe muhtevasında olayların empatik bir yaklaşımla ele alınışını öğretmenlerin %10'u, öğrencilerin % 31'i uygun bulmuştur. Genel olarak muhtevada felsefi yaklaşımların yer almasına ilişkin öğretmenlerin ve öğrencilerin görüşleri, yetersiz olduğu yönündedir.

Tablo 8: Felsefe öğretiminde kullanılan yöntemlere ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri

		Yeterli		Kısmen Yeterli		Yetersiz	
		f	%	f	%	f	%
Öğretmen	Tümdengelim yöntemini kullanma	12	24	29	58	9	18
	Tümevarım yöntemini kullanma	14	28	27	54	9	18
	Diyalektik yöntemi kullanma	8	16	31	62	11	22
	Analitik yöntemi kullanma	7	14	29	58	14	28
	Sentetik yöntemi kullanma	8	16	21	42	21	42
	Tartışma yöntemini kullanma	19	38	19	38	12	24
Öğrenci	Konuların bütünden parçaya doğru sunuluşu	29	29	48	48	23	23
	Örneklerden ve ayrıntılardan genellemelere doğru gidişi	46	46	28	28	26	26
	Tez anti- tez şeklinde işleniş	34	34	44	44	22	22
	Düşünsel olarak ayrıntılar üzerine odaklanması	55	55	24	24	21	21

Düşüncenin çok yönlü ele alınışı	36	36	42	42	22	22
Düşüncelerin tartışmalarla temellendirilişi	42	42	42	42	16	16

Felsefe öğretim sürecinde öğretim yöntemlerinin kullanılışıyla ilgili öğretmenlerin %54'ü, öğrencilerin ise %28'i tarafından tümevarım yönteminin kısmen kullanıldığını belirtilmektedir. Diyalektik yöntemi konusunda ise, öğretmenlerin %62'si ve öğrencilerin %44'ü azda olsa yer verildiği yönünde görüş belirtmektedir. Analitik (çözümleyici) yöntemin kullanılması konusunda ise, öğretmenlerin %58'i, öğrencilerin %24'ü kısmen yer verildiği yönünde görüş belirtmektedir. Sentetik (birleştirici)

yöntemin kullanılması hususunda hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin beşte ikisi (%42'si) kısmen yer verildiği yönünde görüş belirtmektedir. Felsefe öğretiminde, tartışma yönteminin kullanılması hususunda öğretmenlerin %38'i, kısmen yer verilmektedir görüşünü, öğrencilerin %42'si tarafından onaylandığı görülmektedir. Uygulanan yöntemlerle ilgili sonuçlara genel olarak bakıldığında felsefe öğretim sürecinde farklı öğretim yöntemlerine yer verildiği söylenebilir.

Tablo 9: Felsefe öğretmenlerinin izledikleri öğretim stratejilerine ilişkin öğretmen görüşleri

		Yeterli		Kısmen Yeterli		Yetersiz	
		f	%	f	%	f	%
Öğretmen	Doğrudan sunu stratejisine yer verme düzeyiniz	13	26	15	30	22	44
	Yapılandırmacı bir yaklaşım izleme düzeyiniz	12	24	19	38	19	38
	Hem doğrudan sunuyu, hem de yapılandırmacı yaklaşımı kullanma düzeyiniz	19	38	23	46	8	16

Stratejiler ile ilgili sorular sadece öğretmenlere yöneltilerek öğretmenlerin cevapları alınmıştır. Felsefe öğretiminde izlenen stratejilerden; doğrudan sunu (bilgi aktarımı) stratejisi, öğretimde bazı temel bilgi ve becerilerin kazandırılmasında kaçınılmaz bir uygulamadır. Bu stratejinin öğretimde izlenmesine ilişkin öğretmenlerin

%30'u kısmen yer verdiğini belirtirken; 44'ü çok az kullanıldığını belirtmektedir. Yine felsefe öğretiminde yeni bilgi, düşünce ve sentezlerin ortaya konulmasında izlenen yapılandırmacı stratejinin işe koşuluşuna ilişkin öğretmenlerin %38'i bu stratejinin yeterince işe koşmadığını belirtmektedir.

Tablo 10: Felsefe öğretiminde konuların işlenişinde yer verilen etkinliklere ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşler

		Yeterli		Kısmen Yeterli		Yetersiz	
		f	%	f	%	f	%
Öğretmen	Öğrenciyi problemlerden haberdar etme	18	36	24	48	8	16
	Problemi güncelleştirme	7	14	31	62	12	24
	Öğrencileri yeni düşüncelere yöneltme	11	22	27	54	12	24
	Öğrencilerin düşüncelerine değer verme	16	32	25	50	9	18
	Felsefenin temel kavram ve düşüncelerini oluşturma	12	24	27	54	11	22
	Felsefi düşüncüyü bilimsel verilerle destekleme	7	14	31	62	12	24
	Öğrencileri yeni düşüncelere yönlendirecek bilgi kaynaklarına yönlendirme	11	22	27	54	12	24
	Problemin geçmişte ele alınışına ilişkin hatırlatmalarda bulunma	16	32	25	50	9	18
	İçeriği diğer bilgi türleri ile destekleme	12	24	27	54	11	22
	Öğretim sürecinde alternatif düşüncelere dengeli yer verme	14	28	30	60	6	12
Öğrenci	Problemlerden haberdar edilme düzeyim	28	28	41	41	31	31
	Problemin güncelleştirilmesine dikkatimin çekilmesi	31	31	46	46	23	23
	Yeni düşüncelere yönlendirilmem	53	53	33	33	14	14
	Düşüncelerime değer verilme	30	30	54	54	16	16
	Felsefi temel kavram ve düşünceler oluşturmam	25	25	52	52	23	23
	Felsefi düşünceler bilimsel verilerle destekleme düzeyim	30	30	41	41	29	29
	Yeni düşüncelere temel oluşturacak yeni kaynaklara yönlendirilmem	36	36	60	60	14	14
	Problemlerin geçmişteki çözümlerinin hatırlatılması	6	6	22	22	72	72
	Mevcut içeriği başka bilgilerle desteklemem	34	34	53	53	13	13
	Öğretim sürecinde alternatif düşüncelere dengeli yer vermem	33	33	52	52	15	15

Felsefe öğretiminde öğrenme ve öğretme sürecinde etkinliklere yer verme açısından; düşünsel problemleri günün şartlarına göre yapılandırılması konusunda, öğretmenlerin %62'si, öğrencilerin %46'sı kısmen yaptıkları şeklinde görüş belirtmiştir. Problemin çözümünde öğrencilerin düşüncelerini esas alma konusunda ise, öğretmenlerin %50'i,

öğrencilerin düşüncelerini esas alırım derken, öğrencilerin %54'ü görüşlerinin kısmen dikkate alındığı noktasında görüş belirtmiştir. Öğrencileri yeni düşüncelere yöneltme noktasında ise, öğretmenlerin %54'ü kısmen yönelttiğini belirtirken; öğrencilerin %33'ü kısmen yönlendirildiğini ifade ederek öğretmenlerle aynı görüşü paylaşmıştır.

Tablo 11: Felsefe öğretiminin değerlendirilmesinde yer alan soru türlerine ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri

		Yeterli		Kısmen Yeterli		Yetersiz	
		f	%	f	%	f	%
Öğretmen	Sınavlarda “nedir” soru köklü maddelere yer verme	15	30	25	50	10	20
	Sınavlarda “niçin” soru köklü maddelere yer verme	20	40	22	44	8	16
	Sınavlarda “nasıl” madde köklü sorulara yer verme	18	36	25	50	7	14
	Sınavlarda terim ve kavram gücünü yoklamaya yönelik maddelere yer verme	19	38	23	46	8	16
Öğrenci	Ezber içerikli sorular yöneltme	42	42	26	26	32	32
	Sebeplere yönelik içerikli sorular yöneltme	30	30	36	36	34	34
	Öğrenci yorumunu esas alan sorular yöneltme	21	21	38	38	41	41
	Temel kavramları yoklayıcı sorular yöneltme	56	56	26	26	18	18

Felsefe öğretiminde bilgi düzeyindeki öğrenmeleri yoklamak için soru kökü “ne”, “nedir”, “hangisidir” tipinde soruların kullanılmasına ilişkin, öğretmenlerin %50'si bilgi düzeyini yoklayıcı soruları kısmen kullandıklarını belirtirken, öğrencilerin de %42'si bu tip sorularla yüz yüze geldiklerini belirtmiştir. Yine kavrama

düzeyindeki öğrenmeleri yoklayan “niçin”, “neden” madde köklü soruları, öğretmenlerin %44'ü kısmen kullandığını belirtirken öğrencilerin %36'sı ise bu tip sorularla kısmen karşılaştıklarını belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin %30'u sınavlarda ezber içerikli sorular sorduğunu belirtirken; %40'ı sorgulayıcı sebep sonuç ilişkisine dayalı sorular yönelttiğini belirtmektedir. Öğrencilerin ise %42'si ezber içerikli sorularla karşılaştıklarını belirtirken, %30'u sebep sonuç ilişkisine dayalı soruları cevaplandırmak durumunda kaldığını belirtmektedir. Hem öğretmenler hem de öğrenciler mevcut felsefe programı kapsamında öğrenilenleri değerlendirme

amaçlı sorularda öğrencilerin yeteri kadar düşünsel derinliğinin ölçülemediğinin ipuçlarını vermektedir. İyi işletilemeyen bir süreç sonunda değerlendirmenin, doğrudan sunuya dayalı temel kavram ve becerileri tanımlayıp tasvir eden, verilenlerin geri istendiği ezber içerikli yüzeysel bir öğrenmenin ve bunun sonucunda da yüzeysel ölçme değerlendirme sarmalı içine girildiği söylenebilir.

Tablo 12: Felsefe öğretiminin öğrencilerin düşünsel sürece katkısına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri

		Yeterli		Kısmen Yeterli		Yetersiz	
		f	%	f	%	f	%
Öğretmen	Öğrencileri düşünce dünyası ile tanıştırma	5	10	28	56	17	34
	Öğrencilere düşünceyi sevdirmeye	6	12	16	32	28	56
	Eleştirel bakış açısı kazandırma	5	10	28	56	17	34
	Düşünceyi sorgulama becerisi kazandırma	5	10	24	48	21	42
	Felsefeyi yaşam biçimi haline getirme	-	-	17	34	33	64
Öğrenci	Yeni düşünme kalıpları ile yüz yüze gelme	32	32	49	49	19	19
	Düşünmeyi ve keşfetmeyi sevmeye	28	28	50	50	22	22
	Yaşama eleştirel bakmayı öğrenme	24	24	50	50	26	26
	Düşünceleri sorgulamayı bilme	18	18	55	55	27	27
	Bilgileri kullanma	27	27	45	45	28	28
	Felsefeyi yaşamımın bir parçası haline getirme	8	8	24	24	68	68

Felsefe öğretiminin öğrencilerde düşünsel sürecine katkısını belirlemek için öğretmen ve öğrencilere altı soru yöneltilmiştir. Bu sorulara öğretmen ve öğrencilerin verdikleri cevaplarda öğrencilerin %32'si felsefe derslerinin kendilerini düşünce dünyası ile tanıştırdığını belirtirken, öğretmenlerin %10'u öğrencilerin bu görüşünü paylaşmıştır. Hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin yaklaşık yarısı felsefe öğretiminin öğrencileri düşünce dünyası ile tanıştırmada yetersiz kaldığı yönünde görüş belirtmektedir. Öğretmenlerin üçte biri felsefe öğretiminin öğrencilere düşünmeyi sevdirmeye noktasında yetersiz kaldığı yönünde görüş belirtmelerine rağmen, öğrencilerin yaklaşık yarısı kısmen de olsa sevdirdiğini belirtmiştir.

Felsefe öğretiminin öğrencilerde eleştirel bakış açısı kazandırma ve sorgulama becerisi geliştirme noktasında öğretmenlerin %10'u, öğrencilerin %24'ü felsefe öğretimini yeterli bulurken, geriye kalan büyük bir kısmı kısmen veya tamamen yetersiz olduğu yönünde görüş belirtmektedir. Bilgiyi, bilgiye ulaşmada bir araç olarak kullanma noktasında hemen hemen öğretmenlerin bütünü felsefe öğretimini yetersiz kaldığını belirtirken, öğrencilerin %27'si felsefe öğretiminin kendilerine bilgiyi kullanmada bazı beceriler kazandırdığı yönünde görüş belirtmektedir. Felsefe öğretiminin felsefeyi bir yaşam biçimi haline getirmesi bakımından hem öğretmenler hem de öğrenciler mevcut öğretimin yeterli olmadığı yönünde görüş belirtmektedir.

Tablo 13: Felsefe öğretiminin öğrencileri yeni bilgi kaynaklarına ulaştırmasına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri

		Yeterli		Kısmen Yeterli		Yetersiz	
		f	%	f	%	f	%
Öğretmen	Bilgi kaynaklarına öğrencileri yönlendiririm	-	-	17	34	33	66
	Bilgi kaynaklarından yararlanmalarını sağlarım	5	10	13	26	32	64
	Bilgiyi bilgi üretimde kullanmalarını isterim	6	12	14	28	30	60
Öğrenci	Bilgi kaynaklarına gitme	27	27	45	45	28	28
	Bilgi kaynaklarından faydalanma	20	20	32	32	48	48
	Edinilen bilgileri yeni bilgi üretimde kullanma	8	8	52	52	40	40

Felsefe öğretiminde öğrenciler bilgi kaynakların ne düzeyde yönlendirilmektedir noktasındaki soruya öğretmenlerin %64'ü yetersiz olduğu yönünde görüş belirtirken, %26'sı kısmen yönlendirdiğini belirtmektedir. Öğretmenlerin %60'ı felsefe öğretiminin öğrencilerde bilgiden bilgi üretme becerisi kazandırmada yetersiz olduğu yönünde görüş belirtmektedir. Bu sonuçlar felsefe öğretiminin yeni düşünceler oluşturma ve yeni bilgiler üretmede yetersiz olduğuna işaret etmektedir.

Aynı sorulara öğrencilerin %27,si bilgi kaynaklarına ulaşabilmekteyiz derken, öğrencilerin %45'ni bilgi kaynaklarından kısmen de olsa faydalanıyorum şeklinde görüş belirtmiştir. Bilgi kaynaklarından yeterince faydalandığını belirten öğrenciler ise dağılımın %20'sini tekabül etmektedir.

Faydalandıkları bilgileri düşünsel süreçte kullandığını söyleyen öğrencilerin oranı ise %8'dir. Bu durum öğrencilerin bilgiyi yeni bilgiler oluşturmada kullanamadıklarını göstermektedir. Bu konuda öğrenciler kendilerini öğretmenlere göre biraz daha iyi algılıyor görünmelerine rağmen felsefe öğretiminde edinilen bilgilerden bilgi üretme boyutunda yetersizlik olduğu Tablo 13 teki veriler genel olarak incelendiğinde bilgi çağını yaşamakta olan günümüz gençliğinin öğretim sürecinde bilgiden ne kadar haberdar olduğu ve bilgileri yeni problem

alanlarında ne derece kullanabildiği açıkça görülmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Felsefe öğretim programlarında amaçlanan öğrencilerin içinde yaşadıkları dünyayı daha iyi algılayıp analiz etmeleri için ihtiyaç duydukları düşünsel yeterliği onlara kazandırmaktır. Her birey doğal olarak içinde yaşadığı yaşamın güncel problemlerinin çözümüne yönelik bir tavır almak durumundadır. Birey tarafından alınan her tavrın oluşumunda milli ve milletler arası düşünsel bir boyutu vardır. Bireyin bilişsel yapısında farkında olsa da olmasa da bu düşünsel kültürün önemli bir yeri vardır. Bireyde düşünsel kültürün şekillenmesi ve yorumlanmasında problemlerin çok yönlü ele alınıp yöntemlice irdelenmesi, onun düşünme biçimini etkiler. Bu durum hem birey hem de içinde yaşadığı toplum açısından pratik faydalar sağlar.

Liselerde yürütülen felsefe öğretim programıyla öğrencilere pratik değeri olan birtakım düşünsel becerilerin kazandırılması hedeflenmektedir. Ancak bu doğrultuda hazırlanan bir programın işlevselliği programı yürütenlerin ve programdan faydalananların beklentilerinin karşılanması ile mümkündür. Araştırmadan elde edilen sınırlı veriler ışığında öğretmen ve öğrencilerin bakış açısından hareketle felsefe öğretim programının beklentileri ne

derece karşıladığına yönelik, şunlar söylenebilir:

Felsefe programının öğrencileri düşünce dünyasıyla tanıştırması, eleştirel düşünebilme yeterliği kazandırması, sorgulayıcı düşünmeyi öğrenmesi ve felsefeyi bir yaşama biçimi haline getirmesi beklenir. Düşünsel süreçlerin öğrencilerde bir yaşam biçimi haline gelmesi ve içselleşmesi hem bireysel hem de toplumsal yönden oldukça önemlidir. Araştırmada bu konu ile ilgili yöneltilen soruya öğretmen ve öğrencilerin verdikleri cevaplar açısından felsefe öğretim programının öğrencilerde düşünsel süreçleri gerçekleştirmede ve düşünme yollarını sevdirmeye noktasında yetersiz kaldığı görülmektedir.

Felsefe öğretim programı hedeflerinin belirlenmesi, öğrenci davranışı açısından açıkça tanımlanması ve birbirinin ön şartı olacak şekilde ardışıklık gösterecek şekilde yapılanışının yeterli olmadığı öğretmen ve öğrencilerin görüşlerinden anlaşılmaktadır.

Hem öğretmenler hem de öğrenci görüşleri doğrultusunda öğretim muhtevasının, öğrencileri yeni bilgi kaynakları ile tanıştırmada, tanıştıkları bilgileri kullanmada yeni yorumlara ulaştırmada yetersiz bulunduğu söylenebilir.

Felsefe öğretim muhtevasının yapılandırılması açısından; öğrencilerin

öğretim sürecinde sunulan uyarıları daha kolay anlayıp yeni kazanımlar elde etmeleri için yüz yüze geldikleri felsefe konu alanlarının kolaydan zora doğru yapılandırılması gerekir. Öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyinin esas alınması, öğrenci ihtiyaç ve beklentilerine cevap vermesi hususunda kısmen yeterli görülmekle birlikte öğretmenlerce muhtevanı öğrencilerden daha yetersiz bulunduğu söylenebilir.

İçerikte yer alan bilgilerin yapılandırılışına ilişkin; içerikte genel geçerliği olan bilgilere yer verme, birbirini izleyecek şekilde yapılandırma, birbiri ile tutarlılık gösterme, akılcılık, faydacılık, kültürel yaşama ve bilimsel geçerliğe uygunluk ve değişmelere açıklık gibi ilkelere uygunluğu kısmen yeterli bulunurken bu konuda öğretmenler öğrencilere göre bu yapılanışı daha da yetersiz görmektedir.

Hem öğretmenler hem de öğrenciler tarafından felsefe öğretim muhtevasında akılcılık, bütünlük, gerçekçilik, dogmatizm, empatik yaklaşım, esneklik ve hoşgörü gibi felsefi yaklaşımların yer alışı yeterli bulunmuştur.

Felsefe öğretim programlarında zihnin işleyiş biçimi ile ilgili yöntemlerden tümevarım, tümdengelim, diyalektik, analitik sentetik ve tartışma yöntemlerinin kullanılış düzeyinin öğretmen ve

öğrencilerce yetersiz bulunduğu söylenebilir

Öğrenme öğretme sürecine açısından; öğretim sürecinde öğrencide felsefi kavramların oluşturulması, öğrencinin probleminden haberdar edilmesi, problemin güncelliğinin tartışılması, öğrencinin problemin çözümüne ilişkin düşünsel alanlara yönltilmesi, problemin bilimsel verilerle desteklenmesi, gerektiğinde yeni bilgi kaynaklarına yönltilmesi, problemin geçmişini hatırlatılması, alternatif düşüncelerin ortaya konulması gibi noktalarda öğretmenlerin süreci beklentilerini karşılayabilecek ölçüde işletemedikleri söylenebilir

Değerlendirme süreci açısından; ölçmede işe koşulan soru tiplerinin genellikle betimsel karakterli bilgi ve kavramları ölçecek nitelikte olduğunu göstermektedir. Öğretmenler uygulama ve analiz düzeyinde sorulara çok az yer verdiklerini belirtmektedir. Bu durum felsefe öğretiminin lise öğrencilerine felsefi kavramları kazandırmanın ötesine gitmeyen sıklıkta gerçekleştirildiğini göstermektedir. Problem, program kadar programın uygulanmasında karşılaşılan bir dizi güçlüğün varlığına da işaret etmektedir. Öğretmenlerin öğretim sürecindeki yetersizliklerinden, öğrencilerin felsefe derslerine karşı önyargılarının ortadan kaldırılmasına kadar bir dizi birbiriyle

ilişkili problemin varlığına işaret etmektedir.

Bütün bu sonuçlar dikkate alındığında felsefe öğretimin programı, hedefler, hedef davranışları (kazanımlar) öğretim muhtevasının yapılandırılışı, işe koşulan öğretim stratejileri, öğretim yöntemleri ve değerlendirme süreci açısından ele alınmalıdır.

Öğretim sürecinde öğretmen ve öğrencilerin görev ve işlevlerini yeteri kadar açıkça tanımlayan, derslerde neler yapmaları gerektiği noktasında birbiri ile ilişkili uyaranları içeren öğretmen ve öğrenci etkileşimleri şeklinde düzenlenmelidir. Böylece öğretmenlerin, öğretim sürecindeki deneyimsizliklerini nispeten azaltmakla birlikte, öğrencilerin düşünsel süreçte daha aktif olacakları bir uygulama ortamı oluşturulabilir. Felsefeyi öğretmenin ötesinde öğrencilerin kendi felsefelerini yapmalarına olanak verilmiş olur.

Felsefe öğretim programlarının öğrencileri hedeflenen yeterliğe taşınması için felsefe derslerinin öğretiminde görev alacak öğretmen adaylarının felsefi bilgi kadar öğretmenlik davranışları açısından da yeterli hale getirilmesi gerekir. Bu bağlamda öğretmenlik meslek dersleri ve seçimlik derslerde ağırlık verilmelidir. Bu bağlamda felsefe özel öğretim yöntemleri dersi kapsamında öğrencilere model uygulamalar sunularak model uygulamalardan

çıkarımlarını kendi alan öğretimine transfer etmeleri sağlanabilir.

Yürütülen felsefi programları destekleyecek şekilde okullarda teknolojik alt yapı hizmetleri geliştirilerek felsefe öğretiminde gereksinim duyulan bilgi ve düşünce paylaşım süreci hızlandırılmalıdır. Bütün liselerdeki kütüphaneler sanal kütüphaneler şeklinde birbirine bağlanıp aktif hale getirilmeli, liselerdeki gençler arasında görüş ve düşünce geliştirme temelli projeler desteklenebilir. Düşünsel alanda gereksinim duyulan felsefi kaynakların paylaşımı, sağlanabilir.

Öğrencilerin çeşitli konularda ortaya koyduğu düşünme biçimini ifade etmesine fırsat verilmeli, her düşünceye en azından düşünce olarak değer verilmeli, ortaya çıkan düşüncenin irdelemesini, sorgulanmasını sağlayacak ortamlar oluşturulmalıdır. Bu süreç bireyin kendisini ifade etmesi kadar düşüncesini analitik yönden sorgulama, eleştirel düşünme yeterliği geliştirecek ortamlara dönüştürülmelidir.

6. KAYNAKLAR

- ARSLAN, Ahmet. (1999). Felsefeye Giriş. Ankara: Vadi yayınları.
- ÇOTUKSÖKEN, Betül. (1995). Felsefeyi Anlamak Felsefe ile Anlamak. İstanbul: Kabaca Yayınevi.
- ÇOTUKSÖKEN, Betül. (2002). Özne-Söylem. İstanbul: İnkilâp Kitapevi.

- ÇÜÇEN, A.Kadir. (1999). Felsefeye Giriş. Bursa: Asa Kitapevi.
- DIEMER, Alwin. (1993). “Felsefe”, Günümüzde Felsefe Disiplinleri, Derleme / Çeviri Doğan Özlem, İstanbul: İnkilâp Kitapevi.
- GÜNDOĞAN, A.Osman. (1993). “Felsefe ve Filozof Hakkında.”, Felsefe Dünyası, Ankara: T.F.D. yay., Sayı:10.
- HONER, M.S ve HUNT, C.T. (1996). Felsefeye Çağrı. Ankara: İmge Yayınevi.
- KAPLAN, Saim. (1998). Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri. Ankara: Tek Işık Web Ofset, 11.Baskı.
- KARASAR, N. (1991). Bilimsel Araştırma Teknikleri. Ankara: Sanem Matbaacılık, 4.Basım.
- KARASAR, N. (1991). Rapor Hazırlama. Ankara: Sanem Matbaacılık, 5.Basım.
- KEKLİK, Nihat. (1987). Felsefenin İlkeleri. İstanbul: İ.Ü.Ed.Fak.Yay.
- KÜKEN, Gülnihal. (2001). Ortaçağda Eğitim Felsefesi. İstanbul: Alfa Yayınları.
- TURGUT, İhsan. (1993). Felsefenin Temel Sorunları, İzmir.

UYGUR, Nermi. (1984). Felsefeye Çağrı.

İstanbul: Remzi Kitapevi.